

Checklist anti-discriminatiemethoden in het basisonderwijs

'Baat het niet, dan schaadt het niet' gaat niet op bij lessen gericht op discriminatie en vooroordelen verminderen. Een bepaald type lessen kan namelijk averechts werken. Ook zijn diverse methoden in omloop die waarschijnlijk geen of weinig effect hebben. Om te komen tot een *kansrijke aanpak* van discriminatie op school, raadt Kennisplatform Integratie & Samenleving daarom aan om altijd te vragen naar het beschikbare evaluatieonderzoek van een methode. Maar omdat dit onderzoek bij veel methodes niet beschikbaar is, is deze checklist ontwikkeld op basis van werkzame mechanismen die zijn vastgesteld in onderzoek¹.

Hieronder staan een aantal stellingen. Zet een √ wanneer de stelling correct is. Op deze manier kunt u nagaan of de methode die u wilt inzetten om vooroordelen of discriminatie op uw school te verminderen, kansrijk is. Wanneer dat niet zo blijkt te zijn, raadt Kennisplatform Integratie & Samenleving u aan om een andere methode te kiezen.

1. Bevat het leermiddel dat u overweegt in te gaan zetten tenminste één van de volgende werkzame mechanismen?

Er worden verhalen of ervaringen gedeeld (via een spreker, een boek, film of theaterstuk) van mensen die gediscrimineerd zijn en leerlingen worden gestimuleerd om zichzelf in te leven in mensen die gediscrimineerd worden/zijn.	
Leerlingen kijken naar een verhaal (film/boek/theaterstuk) waarin zij zien hoe kinderen die van elkaar verschillen (bijvoorbeeld in afkomst, religie, seksuele voorkeur of wel of geen handicap hebben) samen spelen en/of vrienden worden.	
Leerlingen leren andere mensen kennen die van hen verschillen (bijvoorbeeld in afkomst, religie, seksuele voorkeur of wel of geen handicap hebben) en krijgen een positief beeld van die ander.	

¹ Het gaat onder andere om de volgende literatuuronderzoeken: [Opgroeien zonder vooroordelen](#), [De invloed van educatie over slavernij- en koloniaal verleden uit meerdere perspectieven](#) en het artikel [Les over vooroordelen en stereotypen op school: is bewustwording wel echt de eerste stap?](#)

Leerlingen stellen zich voor hoe zij samen spelen of een vriendschap sluiten met een kind dat 'anders' is dan zichzelf (bijvoorbeeld in afkomst, religie, seksuele voorkeur of wel of geen handicap hebben).	
Leerlingen krijgen duidelijk uitgelegd wat discriminatie is (waarbij een onderscheid wordt gemaakt met pesten) en er wordt uitgelegd dat dit niet goed is.	
Leerlingen zien hoe de gastspreker, de docent, of een personage in een verhaal (of filmpje) respectvol en positief omgaat met iemand die 'anders' is (bijvoorbeeld in afkomst, religie, seksuele voorkeur of wel of geen handicap hebben) dan zichzelf.	
Leerlingen leren wat zij samen gemeen hebben; creëren een gemeenschappelijk 'wij gevoel', waarin ook ruimte is voor verschil.	
Leerlingen leren over discriminatie, racisme, antisemitisme, validisme, LHBT-discriminatie of seksisme in het verleden (bijvoorbeeld slavernijverleden) vanuit het perspectief van de slachtoffers.	
Leerlingen leren over andere culturen, vroeger en nu en leren over kunst, uitvindingen en andere prestaties van mensen met een niet-Westerse achtergrond.	
Leerlingen leren over wat te doen als zij zien dat een (of meerdere) kind(eren) een ander kind discrimineren (wat doe je als 'omstander?').	

Wanneer u hier tenminste één zin heeft kunnen aanvinken, dan maakt het leermiddel dat u overweegt in te zetten, gebruik van effectieve mechanismen.

2. Bevat het leermiddel dat u overweegt in te gaan zetten de volgende onderdelen waarvan bekend is dat deze averechts kunnen werken (=discriminatie onbedoeld kunnen bevorderen)?

In de les worden leerlingen gevraagd naar hun stereotypen over groepen mensen die te maken krijgen met discriminatie en/of racisme (Bijvoorbeeld: 'Waar denk jij aan bij het woord 'homo'? of 'Wat komt er bij je op als je denkt aan moslims?' of 'Wat voor beeld heb je van zwarte mensen?') en deze worden besproken in de klas.	
In de les noemt de (gast)docent (of er staan in het lesmateriaal) allerlei voorbeelden op van stereotypen over groepen mensen die te maken krijgen met discriminatie en/of racisme. De docent legt bijvoorbeeld uit welke stereotypen er allemaal zijn over bijvoorbeeld moslims, homo's, mensen van kleur en/of vluchtelingen.	
Er wordt een discussie gestimuleerd onder de leerlingen over wanneer discriminatie wel of niet mag. Denk aan stellingen zoals 'Ik vind discriminatie verkeerd' of 'Er wordt te snel geroepen dat iets discriminatie is'.	
Er worden discussies gestimuleerd onder de leerlingen over of minderheidsgroepen (zoals moslims, vluchtelingen of homo- en biseksuelen) al dan niet gelijke rechten mogen hebben aan de meerderheid (denk aan stellingen als 'Het homohuwelijk moet worden verboden' of 'Er mogen wel of geen moskeeën meer worden gebouwd in Nederland').	
In de les worden kinderen gevraagd na te gaan welke vooroordelen en stereotypen zij hebben of worden deze door de docent opgenoemd.	
In de les is er ook veel ruimte voor discriminerende meningen.	
Nagebootste ervaringen: Leerlingen komen in een rolstoel te zitten, krijgen een blinddoek om of krijgen op een andere manier de nagebootste tijdelijke ervaring om een beperking te hebben.	

Wanneer u hier tenminste één zin heeft kunnen aanvinken, dan kan het zijn dat het leermiddel dat u overweegt in te zetten, onderdelen bevat die averechts werken. Advies is dan om te kijken of deze onderdelen kunnen worden aangepast of om een ander leermiddel te overwegen.

3. Bevat het leermiddel geen onderdelen die traumatiserend of zeer pijnlijk kunnen zijn voor leerlingen?

<p>Leerlingen worden gevraagd om zelf te vertellen wat zij (of hun familie) hebben ervaren aan discriminatie en worden gevraagd om dit te delen in de klas (wat een zeer pijnlijke of zelfs traumatische ervaring kan zijn).</p>	
<p>Leerlingen worden gevraagd om na te denken over hoe zij zelf gediscrimineerd (zouden kunnen) worden (denken aan pijnlijke of zelfs traumatische ervaringen worden gestimuleerd).</p>	
<p>Discriminerend-pesten (dus pesten op grond van afkomst, huidskleur, religie, seksuele voorkeur, gender of beperking) wordt op één lijn gesteld met andere vormen van pesten (wat pijnlijk kan zijn gezien omdat discriminerend pesten raakt aan een groter maatschappelijk probleem dat niet alleen op school maar in de hele samenleving herkenbaar is).</p>	

Wanneer u hier tenminste één zin heeft kunnen aanvinken dan kan het zijn dat de methode die u overweegt in te zetten, onveiligheid oplevert voor met name kinderen uit gediscrimineerde groepen (bijvoorbeeld kinderen met een migratie-achtergrond en/of kinderen van kleur). Advies is dan om te kijken of deze onderdelen kunnen worden aangepast of om een ander leermiddel te overwegen.

Specifiek voor leermiddelen m.b.t. de geschiedenis

Naast leermiddelen gericht op antidiscriminatie zet u mogelijk ook leermiddelen in die specifiek zijn gericht op het vergroten van kennis onder leerlingen over de geschiedenis van discriminatie, racisme en antisemitisme, zoals het slavernijverleden, het koloniale verleden en de Holocaust. Bij deze leermiddelen is de volgende check aan te raden:

<p><i>Perspectief van de slachtoffers staat voorop:</i> de verhalen en ervaringen van de mensen die het slachtoffer werden, staan centraal, zodat leerlingen zich hierin kunnen inleven. Dus bij lessen over de Holocaust staan de verhalen van de slachtoffers voorop, bij slavernijeducatie staan de verhalen en de perspectieven van de mensen die tot slaaf werden gemaakt voorop etc.</p>	
<p><i>Het voorkomen van ontmenselijking:</i> door bijvoorbeeld alleen cijfers te noemen bestaat de kans dat slachtoffers niet worden gezien als mensen. Ook bepaalde foto's kunnen ontmenselijking in de hand werken, doordat slachtoffers er te zien zijn als onherkenbare mensen.</p>	
<p><i>Aandacht voor discriminatie:</i> Wanneer bijvoorbeeld de Holocaust, het slavernijverleden, het koloniale verleden worden behandeld, wordt er ingegaan op het onderliggende probleem van antisemitisme, racisme, LHBT-discriminatie of validisme in verschillende periodes vroeger en in het heden.</p>	
<p><i>Aandacht voor verzet:</i> er wordt aandacht besteed aan hoe mensen zich hebben verzet tegen verschillende vormen van discriminatie (zoals racisme en antisemitisme) door de eeuwen heen.</p>	
<p><i>Een eurocentrisch perspectief wordt voorkomen:</i> er is aandacht voor juist ook de prestaties van onder meer mensen van kleur, van Joden, Roma en Sinti en mensen van buiten Europa, van mensen met een beperking, van LHBT-personen en/of vrouwen. Dus niet alleen verhalen van slachtoffers, maar juist aandacht voor de bijdrage van diverse mensen aan bijvoorbeeld de wetenschap en de kunst.</p>	

Idealiter worden leermiddelen omtrent de geschiedenis van discriminatie, racisme en antisemitisme ingezet waarbij alle vinkjes gezet kunnen worden.

En hoe nu verder?

Mocht u door deze checklist ontdekken dat het leermiddel dat u voor ogen had, niet geschikt is, dan zijn er twee verschillende mogelijkheden om hierop te anticiperen:

1. U gaat in gesprek met de aanbieder van het leermiddel en vraagt of deze aangepast kan worden. De ervaring leert dat veel aanbieders bereid zijn om hun aanbod aan te passen.
2. U gaat op zoek naar andere leermiddelen die beter geschikt zijn, bijvoorbeeld via het [overzicht van leermiddelen](#).